

Бобіна О. В.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Назви вулиць, провулків і скверів – це вербальний дизайн нашого оточення. Вони впливають на душевний стан людини. Основна тема статті – проблеми сучасної топоніміки м. Миколаєва. Висновок статті – лише імператорська і радянська влада звертала особливу увагу на цей процес.

Ключові слова: Миколаїв, вулиці, топоніміка, історія, нові назви.

Свідомість і світогляд людини формується цілим комплексом факторів. Серед класичних – вплив батьків, освіти, найближчого оточення. Без сумніву важлива роль природи, географічного середовища. До останніх належить середовище міста і села, архітектурне середовище, смислове навантаження змісту назв вулиць, площ, скверів інших соціально-значущих об'єктів. Про це згадували в своїх роботах С. Гаврилов, В. Черницький [4]. Чистота вулиць, скверів, культурне самообмеження привчає до однієї поведінки; сміття, бруд, безкарність, байдужість, "пофігізм" – до іншої поведінки. А іноді і до звички не помічати сміття і бруд. Це добре видно на прикладі гарного і брудного Миколаєва. Культура жителів, в основі якої лежить історична пам'ять, формується за допомогою назв вулиць, провулків, скверів, парків, маршрутів автобусів, магазинів, установ інших соціально-значущих об'єктів. Існує ціла наука що вивчає як і звідки приходять назви, як ці назви "живуть і вимирають", які принципи покладені в основу присвоєння назв. Судячи з "Переліку вулиць та площ підписаних в плані" [3] влада міста (в усі часи; але особливо в радянські, і українські), наближені до неї науковці-експерти або не знають цієї науки або вивчали погано (топоніміка – допоміжна наука).

Відомий історик Ю.С. Крючков в своїх працях звертає на ці питання особливу увагу [1]. Ю.С. Крючков виділяє декілька етапів масових номінацій вулиць, площ, скверів Миколаєва. На його думку таких етапів було шість:

1) спроба номінації, 1882 р. (не вдалась через відсутність підтримки О.С. Грейгом); 2) перший етап, 1835 р. (отримали назву 60 вулиць, відбувся перший поділ міста на три частини, за підтримки М.П. Лазарева); 3) перше перейменування вулиць, кінець XIX ст. (до 100-річчя міста); 4) перше масове перейменування вулиць площ і скверів за комуністичної (радянської) влади в середині 20-х рр. XX ст.; 5) друге масове перейменування і другий етап номінації в 40-50-х рр. XX ст., за комуністичної (радянської) влади; 6) часткове повернення до старих, історичних назв за комуністичної влади, ближче до 200-ї річниці заснування міста [2, сс. 7–13]. Певні перейменування відбулись за останні 20 років. Але чи навряд їх можна вписати в якусь цілісну концепцію. Повернуто назви вулиць Нікольська, Потьомкінська. З'явилась вулиця Васляєва. Нові топонімічні словники відсутні.

При першому, побіжному аналізу "Переліку вулиць ..." [3] маємо такі результати. На території м. Миколаєва, разом з селами, що входять до його складу фіксується: 11 вулиць Вітовських (від 1-ої до 11-ої), 6 вулиць Воєнних (відсутні 1, 3, 4, 5, 7), 7 Вулиць Гайдамацьких, а поряд 4 Гайдамацьких провулки (відсутні 1 і 2 провулки, до речі, не відомо на честь яких гайдамаків названі ці об'єкти), 16 вулиць Козацьких (є всі з 1 по 16), поряд з ними 5 Козацьких провулків, 8 Ліній (відсутні 3, 6 і 7), 4 вулиці Ольвійських, 10 Вулиць Поздовжніх (відсутні 1 і 5), 4 вулиці Поперечних (відсутні 1 і 5), 5 вулиць Січових (є всі), 5 вулиць Слобідських (3 і 6 відсутні), 5 вулиць Інгульських.

Особливістю топоніміки Миколаєва є те, що поряд з вулицями, паралельно їм "ідуть" провулки – як от, чотири Гайдамацьких, п'ять Козацьких, п'ять Окружних, чотири Парникових. Це з великих, а із звичайних: Вільна вул. – Вільний пров., Молодіжна вул. – Молодіжний пров., Передова вул. – Передовий пров., Хмельницького Богдана вул. – Хмельницького Богдана пров. та інші.

Через те, що до складу міста входять колишні села багато повторів назв. Крім відомих ленінсько-комуністичних, часто зустрічаються вулиці

Будівельників, Виноградні, Комунарів, Набережні, Піщані, Танкістів, Гагаріна та ряд інших.

Звичайно не можна обминути топонімічної лєнініани. В Миколаєві ми маємо площу Лєніна з пам'ятником, проспект Лєніна з стелою і барельєфом. По кількості з Лєніним суперничає лише Потьомкін (його в Миколаєві аж три і вулиця його імені). Саме ці дві особистості найбільше вплинули на становлення і розвиток міста (за логікою науки – топоніміки і "рідної" влади). Вулиці Лєніна збереглись в Матвіївці і Малій Коренисі. Цікаво, що в Матвіївці паралельно вул. Лєніна "йде" невеличка вул. Грушевського. Матвіївцям не вистачило духу змінити "Лєніна" на "Грушевського". А от в м. Первомайську не побоялись. Замість вул. Лєніна з'явилась вул. Грушевського, а в центрі міста, на площі ім. Шевченка стоїть пам'ятник В. Лєніну (останній стоїть на постаменті від пам'ятника О.Грейгу). Крім цих назв миємо вул. Ілліча, вул. Ульянових, вул. Марії Ульянової, вул. Юних Лєнінців. Пропозиції щодо "обмеження" Лєніна це зовсім інша історія. Хоча пам'ятник Лєніну можна перенести на подвір'я нового музею "Старофлотські казарми" сформувавши "Комуністичний куточок". Останній склався-б з площі Комунарів (яких не було), пам'ятника Лєніну (з відкритим доступом всім бажаючим), Пролетарського скверу (в пам'ять тих хто зник). Таким чином формується "зона" комуністичного Миколаєва. А на місце пам'ятника Лєніну переміщується пам'ятник Корабелам ("Шараєв-курган"). Площа називається на честь Корабелів, що історично і політично абсолютно логічно. Замість проспекту Лєніна створюється проспект Свободи (тим більше, що Лєнін ніколи не був проти свободи, і сам мав двох коханих жінок).

Особлива частина топоніміки сучасного Миколаєва – комуністична топоніміка. Вона як мінімум викликає подив. Вулиці Р. Люксембург повернули стару назву – Нікольська, а вулицю К. Лібкнехта забули (вона була Чернігівська). Бог з ними з Карлом Марксом і Енгельсом, а як пояснити молоді назву Комінтерн, 25 жовтня, Комунарів (дві вулиці), дві вулиці і два провулки Комсомольських, Червоних Майовщиків (Хто такий "Майовщик" і чому він "Червоний"), Легпромівська та інші.

Викликають питання назви ряду вулиць. Так вулиця Косіора названа в честь керівника Голодомору 1932–1933 рр. Або вулиця "Чекістів" (в зв'язку з цим можлива вулиця "Кагебістів", "Сбушників", "Црушніків", "Фсбшників" і т. ін.). А вулиці "Латиських стрілків", "Держинського", "Тельмана", "Тухачевського", "Урицького", "Бели Куни" та ін.? А на честь яких історичних осіб названі вулиці "Давидова", "Чичерина", "Толстого", "Образцова", "Осипенко" (кого? якої?), "Дунаєвського" (якого?), "Беляєва"?

Навіть центральна історична частина Миколаєва не повною мірою відповідає історії міста і може бути перейменована без особливих проблем. Цікавою видається тема "Російська топоніміка в Миколаєві і Миколаївській області".

Критичний розгляд завжди передбачає пропозиції. Так, ми можемо запропонувати увічнити в назвах вулиць, скверів, інших об'єктів пам'ять ряду діячів. Серед них: 1) перші архітектори Миколаєва – І. Князев, В. Ванрезант, Ф. Вунш, К. Акройд; 2) адміралів (керівників флоту і міста) – О. Грейга, І. де-Траверсе, О. Попова, Г. Бутакова, Б. Глазенапа, М. Копитова, В. Костенка; 3) діячів науки – академіка С. Паласа, братів Манганарі, М. Кумані, Г. Ге, С. Южакова, Б. Мозолєвського. В Миколаєві, на відміну від європейських міст відсутні вулиці, площі і проспекти "Волі", "Свободи", "Незалежності", "Соборності", "Єднання", "Революції". Зате є провулок Відродження (якого невідомо), провулок Вільний, провулок Богдана Хмельницького.

Таким чином за останні сто років лише радянська влада навряд-чи серйозно, але активно, займалась справою зміни назв вулиць, площ, шкіл, будинків і т. ін. Але в основу змін назв об'єктів покладено досить вузькі принципи більшовицько-комуністичного світогляду. Жодна з політичних сил що приходили до влади в незалежній Україні не мали науково-обґрунтованого і вагомого плану в цій сфері. На сьогодні і архітектурний і топонімічний зміст середовища м. Миколаєва являє собою "поганий, невдалий і несмачний коктейль" з імперсько-російського, радянсько-комуністичного і помпезно-українського змісту. Така ситуація склалась через: 1) невисоку кваліфікацію тих хто править містом; 2) відсутню активну культурологічну позицію серед

інтелігенції, що є наслідком невисокої культури самої інтелігенції; 3) бідністю більшості населення міста, яке піклується поки-що лише задоволенням базових потреб особистості; 4) маніпулюванням свідомістю населення з боку влади і безвідповідальність з боку влади. "Найближчим" прикладом такої безвідповідальної діяльності є найменування всіх скверів м. Миколаєва. З одного боку це добре, а з іншого: "Хто? Як? Чому?" Чим керувались коли приймали назви? Чому на проспекті Героїв Сталінграду з'явився "Катериненський сквер"? На честь якої Катерини названий? Хто запропонував?

В зв'язку з цим зауважимо, що для певного порядку в справі найменування і перейменування вулиць, площ, скверів при міськвиконкому створена Комісія з топоніміки міста. Рішення міськвиконкому від 30.08.96 за №427 затверджена "Концепція змін топоніміки м. Миколаєва". Базові принципи Концепції: історизм, системність, поступовість, безперервність, врахування громадської думки. Таким чином останні номінування не відповідають принципам Концепції.

Взагалі дорослим і можновладцям треба частіше дивитись мультики. Тоді вони-б на все життя запам'ятали фразу відомого капітана: "Как Вы яхту назовёте так она и поплывет".

Список використаної літератури

1. *Ю.С. Крючков. История Николаева от основания до наших дней / Юрий Крючков. – Николаев: МП "Возможности Киммерии", 1996. – 300 с.; Крючков Ю.С. Старый Николаев. Топонимический словарь-справочник / Юрий Крючков.– Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2008. – 128 с.*
2. *Крючков Ю.С. Старый Николаев. Топонимический словарь-справочник / Юрий Крючков.– Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2008. – 128 с.*
3. *Миколаїв. План міста. 1:26.000. ДНВП "Картографія", 2002, 2004, 2006–2011.*
4. *Chernytskiy V. Techniques of geosemiotic analysis (on the basic of Mykolayiv linguistic landscape description) // Гуманітарний вісник НУК: збірник наукових праць. Випуск 4. – Миколаїв: Іліон, 2011. – 135 с.*

Bobina O. V. About Renaming the Streets of Mykolaiv

The streets' and squares' names are the verbal design of our surrounding. They influence on the mental state of people. The article is devoted to the problems of modern toponimics of Mykolaiv. It concludes that only empire and soviet power paid big attention to this process.

Key words: *Mykolaiv, streets, history, new name, toponimics.*